

Motion till riksdagen

1988/89:N316

av Gudrun Norberg m.fl. (fp)

Detaljhandeln

Näringspolitiken koncentreras i stor utsträckning till de tillverkande företagen. Trots detaljhandelns stora betydelse tilldrar den sig betydligt mindre intresse. Detaljhandeln är den viktiga länken mellan producent och konsument, och handeln har stor betydelse för boende, trafik och kommunikationer, turism m.m. Kort sagt – detaljhandeln är viktig för alla människor i vårt land.

En fungerande detaljhandel med välfyllda butiker och varuhus är något som vi tar för givet och självklart. Men många gånger blir vi påmindra via radio och TV, att detta enorma utbud inte tillhör vardagen för folk i andra länder – exempelvis länder som ligger oss geografiskt nära som de europeiska öststaterna. Den svenska detaljhandeln fungerar förhållandevis väl, med mångfald i utbudet och konkurrerande butiker som ger konsumenten både valfrihet och köptrygghet. Det är emellertid mycket viktigt att denna självklarhet inte övergår i minskat intresse och engagemang, utan tvärtom. Det måste finnas en stor medvetenhet om handelns betydelse i ett modernt samhälle. Inom detaljhandeln pågår alltid en anpassning till samhällets förändring och utveckling samt till den service som dagens och morgondagens kunder vill ha.

De långa avstånden i vårt land ställer stora krav på distribution och effektivitet. Varor producerade långt uppe i norr säljs några timmar senare i affärerna i södra Sverige, och omvänt. Det är till och med vanligt beträffande färskvaror och färdiglagad mat. För ett antal år sedan var tillverkning och försäljning en lokal angelägenhet.

Distributionssystemet bör kännetecknas av allsidighet och alternativ vad gäller varuutbud, kvalitet, pris, service och komfort. Det är viktigt med mångfald och variationer i utbudet från exklusiv butik till lågprishallar.

Etableringsrätt och konkurrens

Näringsfrihet och etableringsrätt är nödvändiga förutsättningar för marknadsekonomi. Folkpartiet anser därför att det måste till mycket starka skäl om man skall acceptera olika former av tillståndstvång inom näringslivet. Sådana innebär ingrepp i näringsfriheten, som vi menar bör vara grundlagsskyddad i likhet med andra grundläggande friheter.

För mångfald i detaljhandeln, inte minst på dagligvaruområdet, är det viktigt med en fungerande konkurrens även i grossistledet. Alltför stora blockbildningar kan minska detaljhandelns möjlighet att differentiera varuutbudet och kan leda till dyrare varor för konsumenten.

De styrande i en kommun får på intet sätt favorisera eller utestänga en handelskedja eller ett företag från etablering i syfte att påverka marknadspositionerna. Företagen skall kunna etablera sig i fri konkurrens. Service så nära konsumenterna som möjligt bör vara en självklar målsättning. Det finns många flagranta exempel på politisk etableringsstyrning, som mer tillgodoser rent politiska intressen än konsumentintressen.

Folkpartiet motsatte sig regleringarna av detaljhandeln i plan- och bygglagen, därför att den inskränker näringsfriheten. Marknadsekonomins spelregler sätts ur funktion och detaljhandeln kan komma att styras av politiker på kommunalkontoret i stället för av konsumenter och nyttjare. Kommunerna kan därigenom reglera näringsliv och handel, vilket inte alltid är i konsumenternas intressen.

Fria affärstider

Det är av stor vikt att fria affärstider får råda. Vårt samhälle präglas ofta av stress och många upplever att inköpen måste göras under tidspress. Det är viktigt att det finns kvälls- och helgöppna butiker och varuhus så att familjen kan handla tillsammans i lugn och ro. I ett modernt samhälle som Sverige är denna möjlighet närmast en självklar rättighet. Att åter reglera affärstiderna skulle vara föråldrat och olämpligt. Konsumenterna har med all tydlighet visat att de vill handla under kvällar och söndagar.

Men socialdemokraterna, som gärna vill reglera, har tydligen ännu inte övergett sin önskan att också reglera affärstiderna. En utredning har tillsatts för att se över affärstidslagen och i riksdagen har den socialistiska majoriteten vägrat uttala att de fria affärstiderna skall vara kvar.

Folkpartiet anser att affärstiderna är en fråga för handeln och konsumenterna, som dessa parter kan göra upp själva. Handeln erbjuder öppethållande och kunderna har tackat ja.

Politikerna skall inte lägga sig i mer än nödvändigt. Utredningen om affärstiderna bör läggas ner.

Priser

Med tillfredsställelse konstaterar vi att socialdemokraterna inte längre använder prisstoppinstrumentet. Från folkpartiets sida har vi länge påtalat prisstoppens avigsidor. Prisstopp har inte den inflationshämmande effekt som regeringen tidigare tycks ha trott.

Varornas prismärkning är en aktuell fråga för handel och konsument. Prismärkning direkt på varorna eller på hyllkanten är en angelägen upplysning för kunden. Ett borttagande av prismärkningen vore inte bra för konsumenten.

Extrapriser

I motsats till livsmedelsutredningens förslag föregående år anser emellertid folkpartiet inte att ett enprissystem skall införas på den svenska dagligvarumarknaden. Ett sådant kan inte ligga i vare sig konsumentens eller näringsidkarens intresse. Enprissystemet skulle inte leda till lägre priser.

Livsmedelsutredarens förslag att förbjuda extrapriser var snarare ett uttryck för en – socialdemokratiskt präglad – vilja att diktera villkoren för både handeln och konsumenterna. Extraprissystemet, eller ”röda lappar”, bör enligt vår uppfattning finnas kvar.

Samtidigt som den socialdemokratiska regeringen funderar på enprissystem ger den en utredning tilläggsdirektiv att utreda frågan om differentierad moms. Socialdemokraterna tycks ägna sig åt ideologisk slalomåkning.

En tidigare utredning, liksom ett antal mer eller mindre vetenskapliga undersökningar, har var för sig kommit till samma resultat, nämligen att differentierad moms inte får de önskade effekterna. En krånglig och därmed fördyrande reform, som inte får de rätta fördelningspolitiska effekterna, är verkligen inte att rekommendera. Det är effektivare att ge barnfamiljerna ett direkt stöd via höjda barnbidrag. Därför avvisas differentierad moms av folkpartiet.

Produktsäkerhet

Det är viktigt att skadliga produkter omgående dras bort från marknaden och att konsumenterna får varningsinformation. Den nya produktsäkerhetslagen anger vilka åtgärder som skall vidtas. Enligt lagen är det i första hand handeln som ansvarar för dessa uppgifter, utom vad gäller direkta märkesvaror då det ankommer på tillverkaren eller importören att återkalla varan. Detta bygger mera på effektivitetskriterier än på bedömningen av vem som faktiskt bär ansvaret.

Skadeståndsansvaret ligger hos tillverkaren eller importören, men i de fall då en grossist eller detaljist inte kan uppge vem som tillhandahållit honom varan eller säljer varan under eget namn kan dock grossisten eller detaljisten bli skadeståndsskyldig.

Folkpartiet anser att lagen i denna mening strider mot svensk rättsuppfattning.

Snatteri och våld

Snatterier och till och med våldshandlingar har blivit ett problem för många butiker. Snatterier görs för flera hundratals miljoner kronor årligen. År 1986 anmäldes 62.000 sådana brott. Det verkliga antalet brott torde dock vara mycket högre eftersom upptäcktsfrekvensen anses vara låg.

Snatteri hör under allmänt åtal, d.v.s. polisen är i princip skyldig att rapportera sådana brott till åklagaren som har att väcka åtal. Reglerna om rapporteftergift leder emellertid i praktiken till att ett stort antal snatterier inte rapporteras till åklagare, liksom reglerna om åtalsetfergift leder till att många av de brott som faktiskt rapporteras inte åtalas.

Snatterierna är enligt vår uppfattning ett allvarligt problem. Förutom de ekonomiska skador som snatterierna orsakar för handeln, och indirekt för konsumenterna, är dessa brott inte sällan inkörsport för ungdomar i en grövre kriminalitet. Om inte snatteriet bekämpas med kraft kan en uppfattning att detta är en näst intill tillåten verksamhet befastas.

Snatterierna måste bekämpas med många medel där handelns egna åtgärder måste utgöra tyngdpunkten. Det finns emellertid anledning att

också lagstiftaren försöker pröva nya vägar för att minska snatterierna. Detta har bl.a. föreslagits av stöldsnyddsutredningen i dess betänkande Stöld i butik (SOU 1982:39). Utredningen föreslog att det skulle göras möjligt att använda ordningsbot vid snatteribrott. Detta kan enligt vår mening vara en framkomlig väg för att försöka begränsa snatteribrotten. Förutsättningarna för införandet av ett system med ordningsbot vid snatteribrott bör därför bli föremål för närmare överväganden. Det bör ankomma på regeringen att närmare göra detta. Vad vi här har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Sanera för variation

När affärscentra saneras och moderniseras kommer ofta den lilla butiken i kläm. Nybyggnad, ombyggnad och restaurering av byggnader betyder högre hyror. Många små butiker och andra småföretag har svårt att bära dessa kostnader. Kommunerna bör observera att ROT-programmet ibland får negativa konsekvenser. Ett kommersiellt centrum skall, för att bli framgångsrikt, innehålla en variation av affärer. De små, mera oansenliga butikerna är ett viktigt komplement till de stora kedjebutikerna och varuhusen.

I centrala affärsområden är det inte ovanligt att det kostar flera hundra tusen kronor att komma över ett hyreskontrakt. Det ankommer på kommunpolitikerna att vara observanta på detta och sanera för variation, så att även småbutiker med skilda sortiment kan bli kvar där kunderna finns.

Landsbygdsbutiken

Även en regionalt tillfredsställande detaljhandelsservice måste finnas. Närbutiken är för många konsumenter den mest besökta butiken och det största inköpsstället. För landsbygden är butiken ett viktigt servicecentrum och stommen i den servicekedja som är nödvändig i en levande landsbygd. Ett glesbygdstöd är för vissa orter en förutsättning för att få butiken bärkraftig.

Andra möjligheter, som kan hjälpa till att förbättra lönsamheten hos landsbygdsbutiken, är att denna kan bli central för fler serviceslag. Post- och apoteksärenden är exempel på landsbygds-service som kan inordnas i butiken. Bankservice i butik är en annan verksamhet som pågått på försök en tid på ett antal platser. Detta försök har blivit uppskattat av landsbygdsbefolkningen.

Nu skärper bankinspektionen bestämmelserna för försöket med "Bank i butik". Vi saknar förståelse för det ingreppet, som får till följd att glesbygdsbutiker förmenas en servicegren. För varje del som försvinner från glesbygdsbutikens närhet, t.ex. post, bank, distriktssköterska, försäkringskassa o.s.v. sker en utarmning av kundtillströmningen och butiknedläggelsen kommer närmare.

Med anledning av vad ovan anförts hemställas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om etableringsrätt,

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i plan- och bygglagen att näringsfriheten förstärks,¹]

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fria affärstider,

3. att riksdagen begär att regeringen lägger ner utredningen om affärstiderna,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om extrapriser,²]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av produktsäkerhetslagen i enlighet med vad i motionen anförts,²]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bekämpning av snatteribrott,³]

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om landsbygdsbutikerna.

Stockholm den 24 januari 1989

Gudrun Norberg (fp)

Hadar Cars (fp)

Isa Halvarsson (fp)

Christer Eirefelt (fp)

Lars De Geer (fp)

¹ 1988/89:Bo538

² 1988/89:L724

³ 1988/89:Ju632